

BİR DAKİKALIK ÖYKÜLER*

İSTVÁN ÖRKÉNY, 1912 yılında Budapeşte’de doğan Yahudi asıllı Macar dramaturg ve yazar.

İlk öyküleri *Keresztmetszet* dergisinde yayımlandı. 1941’de basılan ilk kitabı *Tengertánc (Deniz Dansı)* nedeniyle politik odakların dikkatini üzerine çekti. 1942’de gönderildiği Rus cephesinden 1946’da dönebildi. Cephedeyken yazdığı *Voronyezs (Voronej, 1947)* adlı oyunda dünyayı saran savaş, işgal ve esaret atmosferini sert ve gerçekçi bir üslupla yansıttı. 1949’dan itibaren Gençlik Tiyatrosu’nun, 1951’den sonra Macar Halk Ordusu Tiyatrosu’nun dramaturgluğunu üstlendi. 1956 ayaklanması sırasındaki siyasal tutumu nedeniyle metin yayımlaması beş yıllığına yasaklandı.

Yayın yasağından sonra çıkan ilk kitabı *Jeruzsálem hercegnöje (Kudüs Prensesi)* sansasyon yarattı. Bu dönemden sonra ürettiği metinlerde radikal bir üslup değişikliği kendini gösterdi. Ayrıntılı epik tasvirler ve psikolojik gerçekçilik yerine yoğun, grotesk ve minimal bir tarza yöneldi. *Macskajátek (Kedi Oyunu, 1963)* adlı novellası, *Tóték (Tót’lar, 1967)* adlı absürd oyunu ve *Bir Dakikalık Öyküler*’i (1968) yazarın son dönemde ürettiği en bilindik eserleridir.

Bu süreçte Macaristan’ın en sevilen yazarlarından biri haline gelen István Örkény, 1979 yılında, doğduğu şehirde hayatını kaybetti.

***SEL** YAYINCILIK / ÖYKÜ

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş – İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ – DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu – İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 213**

ISBN 978-975-570-216-2

BİR DAKİKALIK ÖYKÜLER

ISTVÁN ÖRKÉNY

Öykü

Macarcadan çeviren: Sevgi Can Yağcı Aksel

Özgün Adı:

Egyperces Novellák

© Sel Yayıncılık, 2004

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Yayına hazırlayan: Bilge Sancı

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Haziran 2004

İkinci Baskı: Kasım 2004

Üçüncü Baskı: Şubat 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

István Örkény

Bir Dakikalık Öyküleri

Macarcadan çeviren: Sevgi Can Yağcı Aksel

Öykü

Kullanım Kılavuzu

İlişikteki öyküler, kısa olmalarına karşın oldukça değerlidir. Öncelikle okura zaman kazandırdıkları için. Öyküleri okumak öyle haftalarca, aylarca dikkat harcamayı gerektirmez.

Bir Dakikalık Öyküler rafadan yumurta kaynarken ya da aradığımız kişi telefona yanıt verene dek (eğer telefon meşgulse tabii) okunabilir.

Moral bozuklukları, kaygılı ruh halleri, öykülerin okunmasına kesinlikle engel değildir.

Öyküler oturarak ya da ayakta; rüzgârda, yağmurda, karda, balık istifi bir otobüste, hatta yolda yürürken bile okunabilir.

Öykülerin başlıklarına lütfen dikkat edelim. Yazar kısa ve öz olmalarına özen göstermiş, gelişigüzel adlar seçmemiştir. Tramvaya bineceğimiz zaman önce numarasını okuruz değil mi? İşte öykülerden önce de aynı dikkatle başlıkları okumak gerekir. Ancak yalnızca başlıkların okunması elbette yeterli olmayacaktır. Önce başlık, sonra öykü. Önerilen tek okuma yöntemi budur.

Dikkat! Anlayamadığınız öyküyü tekrar okuyun lütfen! Hâlâ anlamıyorsanız sorun okurda değil öyküdedir. Okur aptal olmaz, olsa olsa öyküler kötüdür!..

Grotesk Nedir?

Lütfen öne eğilip başınızı bacaklarınızın arasından geçirin ve çevrenize bakın!.. Teşekkürler!

Şimdi gördüklerimizden konuşalım. Dünya tepetaklak olmuş. Beylerin ayakları havada, paçaları sıyrılmış, hanımlarsa eteklerini zapt edebilmek için çırpınıyor!..

İşte bir araba. Dört tekerleği havada, karnını kaşıtmak isteyen bir köpek gibi. Bir kasımpatı, hacıyatmaz misali, narin sapını göğse yükseltiyor ve sanki kafasının üstünde kuruyor dengesi ni. Bir hızlı tren, kendi dumanının üzerinde ilerliyor.

İçşehir Katolik Kilisesi, iki kulesinin iki haçındaki iki paratonerle tutunuyor yere. Az ötede bir meyhane ve tabelada bir yazı:

Nefs Fıçı Bırsı

İçeride yalpalayan bir sarhoş, tepe üstü, bardan bira getiriyor. Sıra şöyle: Alttaki köpük, üstte bira, onun üstünde bira bardağının dibini. Üstelik bir damla taşmıyor.

Mevsimlerden kış mı? Elbette öyle! Kar tanecikleri yukarı doğru savruluyor. Gökyüzünün buzdan pistinde, zikzaklar çizerek paten yapıyor çiftler. Hiç de kolay bir spor değil bu doğrusu!

İsterseniz daha neşeli bir şeyler bulmaya çalışalım. İşte bir cenaze töreni! Mezarcular iki halat üzerinde, tabutu yukarı çıkarırken, yukarı yağın kar taneciklerine karışıp göğse akan gözyaş-

ları, kadınların yüzündeki kara yas tüllerinin ardından seçiliyor. İş arkadaşları, tanıdıklar, yakın ve uzak akrabalar, dul eş ve üç yetim, avuçladıkları toprağı tabuta fırlatmaya başlıyorlar. Mezar çukuruna atılan topraklar parçalanıp dağıldığında, o yürek burkucu sesler aklımıza gelsin; dul kadın ağlayışı, yetimlerin hıçkırıkları... Tam da böyle bir anda yukarı fırlatmak nasıl da garip geliyor insana! Tabuta toprak atarken isabet ettirebilmek oldukça güç! Bu iş için öncelikle uygun toprak; gerekir çünkü yumuşak toprak dağılarak sizi yarı yolda bırakacaktır. İyi toprak uğruna büyük bir arbede yaşanır. Eğer iyi toprak bulunmamışsa ve fırlatılırken birine çarparsa –hele bir de isabet alan kişi zengin bir tanıdık veya hatırı sayılır bir akraba olursa– kıkırdaşmalar, oh olsun demeler başlar ama her şey yolunda giderse, toprak iyiye, hedef yerini bulmuşsa, isabetli atış yapan kahramanlar alkışlanır ve herkes huzur içinde evine döner. Tam isabet de, ölen de, ikiyüzlülüğün ve sahte gözyaşlarının olmadığı bu görkemli tören de, her zaman saygıyla anılacaktır.

Lütfen doğrulun! Dünya eski haline döndü. Siz de yitirdiklerinizin ardından, mağrur başınızla ve sel gibi akan gözyaşlarınızla yasınızı tutabilirsiniz artık.

Yeni Bir Şey Yok

Bir öğleden sonra, Budapeşte şehir mezarlığındaki 27. parsel 14. sıradaki mezarda, 300 kilogram ağırlığındaki granit dikilitaş büyük bir patlamayla parçalandı. Ardından mezar ikiye ayrıldı; içinde yatan Bayan Mihály Hajduska, kızlık adıyla Stefánia Nobel (1827-1848) mezarından fırladı.

Mezar taşında kocasının adı da yazılıydı ancak her nedense koca dirilmemişti. Hava kötü olduğundan, mezarlık pek de kalabalık değildi. Orada olanlar da patlamayı duyunca mezarın başına toplanmıştı. Mezardan çıkan genç kadın, üzerindeki toprağı silkeledi, çevredekilerden bir tarak rica etti ve saçlarını taradı.

Yüzünde siyah yas tülü olan yaşlı bir teyze ona nasıl olduğunu sordu. Bayan Hajduska da iyi olduğunu söyledi ve teşekkür etti.

“Susamışsınızdır,” dedi bir taksi şoförü.

“Pek değil,” dedi ölü.

“Peşte’nin bu kötü suyunu önermem zaten,” dedi şoför.

“Peşte’nin suyuna ne oldu ki?” diye sordu Bayan Hajduska.

“Klorlanıyor,” dedi taksi şoförü.

“Kloru basıyorlar,” diye destekledi mezarlıkta çiçek satan Bulgar bahçıvan Apostol Barannikov. O da bu yüzden hassas bitkilerini yağmur suyuyla suluyordu.

Başka biri lafa girerek suların artık bütün dünyada klorlandığını söyledi. Konuşma yerini sessizliğe bıraktı.

Bir süre sonra, “Başka ne var ne yok?” diye sordu ölü.

“Yeni bir şey yok,” dediler hep bir ağızdan. Ortalık yeniden sessizliğe büründü. İşte tam bu sırada yağmur başladı.

“Islanacaksınız, üşütmeyin sonra,” dedi ölüye, olta kamışı üreticisi Dezsö Deutsch.

“Benim için sorun olmaz,” dedi Hajduska. Yağmuru sevdiğini de ekledi.

“Bu, yağmuruna göre değişir,” dedi yaşlı teyze.

“Ilık yaz yağmurunu kastediyorum,” dedi Bayan Hajduska.

Bahçıvan Apostol Barannikov, yağmuru sevmediğini çünkü ziyaretçilerin yağmurda mezarlığa gelmekten kaçındığını anlattı.

“Bu gayet anlaşılır bir şey,” dedi olta kamışı üreticisi.

Sohbete yeniden ara verildi.

“Hadi ama...” dedi genç kadın, “anlatacak bir şeylerleriniz olmalı,” ve yalvarır gözlerle çevredekilerin yüzüne baktı.

“Ne anlatabiliriz ki?” diye sordu yaşlı teyze.

“Özgürlük Savaşı’ndan* beri hiçbir şey olmadı mı?”

“Olmasına oldu tabii ama Almanların dediği gibi: ‘Selten kommt etwas Besseres nach...’** dedi balıkçı.

“Aynen öyle,” dedi taksi şoförü ve müşteri bulmak için aracına yöneldi.

Herkes susuyordu. Dirilen kadın düşünceli düşünceli mezarına baktı. Zemin henüz toprakla örtülmemişti. Bir an duraksadı. Çevredekilerin söyleyecek hiçbir sözü olmadığına ikna olmuştu. Hepsine teşekkür etti. “Hoşçakalın,” dedikten sonra kara toprağa geri döndü. Olta kamışı üreticisi, ayağı kaymasın diye kadına kibarca elini uzattı ve iyi dileklerde bulundu.

Mezarlığın kapısında bekleyen taksi şoförü, “Ne oldu?” diye sordu. “Mezara geri dönmedi ya?”

“Döndü!..” dedi başını sallayarak yaşlı teyze. “Şurada ne güzel dertleşiyorduk.”

* 1848’de Habsburglara karşı başlatılan Macar özgürlük savaşı. (ç.n.)

** (Alm.) Güzel şeyler nadiren gerçekleşir. (ç.n.)

Oyuncunun Ölümü

Bugün öğleden sonra, Üllöi Caddesi'nin arka sokaklarından birinde, ünlü tiyatro oyuncusu Zoltan Zetalaki, bilincini kaybedip yere yığıldı.

Çevredekiler onu en yakın hastaneye yetiştirdiler, ancak modern tıbbın tüm olanakları –hatta çelik ciğer bile– kullanıldığı halde, hayata döndürme çabaları işe yaramadı.

Muhteşem oyuncunun ölüm kalım savaşı akşam altı buçukta son nefesini verene dek sürdü. Naaşı Anatomi Enstitüsü'ne götürüldü.

Bu trajik olaya karşın o akşamki *Kral Lear* oyunu oldukça başarılı geçti. Zetalaki biraz geç kalmış, ilk perdede göze çarpacak kadar yorgun görünmüştü (bazı yerlerde bariz bir biçimde süflör yardımına muhtaç kalmıştı hatta) ama giderek toparladı ve Kral'ın ölüm sahnesini öyle iyi canlandırdı ki büyük alkış topladı.

Oyundan sonra onu akşam yemeğine davet ettiler ama, gitmedi ve şöyle dedi:

“Bugün benim için zor bir gündü.”